

LOGISTIKANING NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXI

Saitqulova Matluba Abdixalil qizi
Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot yo'nalish 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada logistikaning nazariy asoslari va uning jahon iqtisodiyotidagi o'rni bo'yicha tadqiqot olib borilgan bo'lib, iqtisodchi olimlarning tadqiqotlaridan nazariyalar, logistikaning tarixi haqida va logistikaning qo'llanilishi natijasida xom ashyo va tovar zahiralari minimallasadi, yetkazib beruvchilar va zahiralar optimal tarzda joylashishi yoritilgan.

Tayanch iboralar: Logistika, xalqaro transport, tovar, Makrologistika, Mezologistika, Mikrologistika.

Logistika – moddiy, moliyaviy va axborot oqimlarini joriy manbadan to iste'mol sohasigacha bo'lgan harakatini rejelashtirish, tashkil etish, boshqarish, optimallashtirish, nazorat qilish va muvofiqlashtirish to'g'risidagi sohadir. Moddiy va unga taaluqli bo'lgan boshqa barcha oqimlarning ro'y berishi, harakati, miqdoriy va sifat o'zgarishlarini logistika nuqtai nazaridan mikro yoki makro darajada o'rganish, tadqiq qilish va boshqarish tizimli yondashishni talab qiladi. Bunda yuqorida ta'kidlangan jarayonlar bir butun va ma'lum maqsadga yo'naltirilgan tizimning o'zaro uzviy bog'langan elementlari deb qaraladi. Moddiy oqimlar ta'minot, ishlab chiqarish, taqsimot va iste'mol jarayonlarining turli bo'g'inlaridan o'tganda turlicha miqdoriy, tarkibiy va sifat o'zgarishlari ro'y beradi. Logistika sohasidagi faoliyat ko'p qirralidir. Ularga tashish va, taqsimot jarayonlari, zahira va ombor xo'jaliklarini boshqarish, axborot tizimini tashkil qilish, tijorat va moliyaviy faoliyatlarni boshqarish kabilar kiradi. Logistikaing qo'llanilishi natijasida xom ashyo va tovar zahiralari minimallasadi, yetkazib beruvchilar va zahiralar optimal tarzda joylashadi, tovarlarning ishlab chiqarishdan iste'mol sohasigacha bo'lgan harakat vaqti qisqaradi, bularning barchasi esa pirovard natijada umumiy xarajatlarning kamayishiga olib keladi. Logistikaning asosiy maqsadi ta'minot tizimidagi moddiy resurslarni optimallashtirish, ishlab chiqarish bo'g'inlarining xom ashyo, materiallar, detallar, yarim tayyor mahsulotlarga bo'lgan talabini samarali qondirish va tayyor mahsulotni iste'molchilarga yetkazib berish uchun

qilinadigan barcha harakatlarni hisobga olgan holda umumiy xarajatlarni, kamaytirishdan iboratdir.

Logistika (yunoncha - fikr yuritish san'ati, keyinchalik - armiya va uning harakatini ta'minlash, matematik logistika). Qadimgi matematikada logistika o'sha paytda ma'lum bo'lgan hisoblash va o'lchash algoritmlarining kombinatsiyasi sifatida tushunilgan. Leybnits "logistika" atamasini o'z xulosalarini hisoblashda ishlatgan.

Logistikaning shakllanish davri (1950-1970 yy.) Logistika nazariyasining jadal rivojlanishi va uni amalda birinchi marta qo'llash. marketing logistikasi tushunchasi bilan birgalikda bozor ehtiyojlariga e'tibor berishga, sotishni rag'batlantirishga va xarajatlarni kamaytirish amaliyotini ishlab chiqishga olib keladi.

Biznes logistikasi konsepsiyasining paydo bo'lishi (1960-1970 yillar) Logistika yondoshuvi, transport, omborxonalar, materiallarni qayta ishlash, himoya qadoqlash, inventarizatsiya nazorati, ishlab chiqarish joyi va omborning joylashishini tanlash, ishlab chiqarish buyurtmalarini boshqarish, talabni prognozlash, ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilarga xizmat ko'rsatishda marketing yondoshuvi.

Ishlab chiqarishda yuqori sifatli xom ashyo yetishmasligi fonida raqobatning kuchayishi va shafqatsizligi. qadoqlash inqilobi davri (1970 yil oxirlari) Ombor jarayonidagi tub o'zgarish, uning operatsion tarkibi, ombor ishlarini tashkil etish tamoyili, texnik va texnologik ta'minot. Transport va saqlash uskunalari, yangi turdagi idishlar va qadoqlash vositalaridan foydalanishning boshlanishi, birinchi konteynerlardan foydalanish, ombor operatsiyalarida, qadoqlashda, o'lchamlarda standartlashtirishni joriy etish.

To'liq logistik (ta'minot) zanjiri g'oyasining paydo bo'lishi (1980-1990- yillari) Shaxsiy kompyuterlarning jadal rivojlanishi va ularning biznesda keng qo'llanilishi global ma'lumotlardan foydalanishga olib keldi. tashkilotni logistik boshqarish uchun bo'sh joy, barcha logistika funksiyalari va operatsiyalarini kompleks ko'rib chiqish va umumiy logistika xarajatlarini minimallashtirish, bozorni globallashtirish va yagona iqtisodiy makonni shakllantirish uchun imkoniyatlar paydo bo'ldi.

Hozirgi globallashtirilgan iqtisodiyotda kompaniyalar dunyoning turli burchaklaridan materiallar va mahsulotlarni sotib olishga va ularni turli mintaqalardagi mijozlarga sotishga intilishlari sababli logistika tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Global logistika tarmoqlari bir nechta funksiyalar va tashkilotlarda samarali muvofiqlashtirish, hamkorlik va axborot almashishni talab

qiladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, logistika jahon iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, kompaniyalarning bugungi raqobatbardosh biznes muhitida muvaffaqiyat qozonishi uchun logistikani samarali boshqarish uchun zarur. Logistika jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, chunki u butun dunyo bo'ylab tovarlar va xizmatlarning samarali harakatini ta'minlaydi.

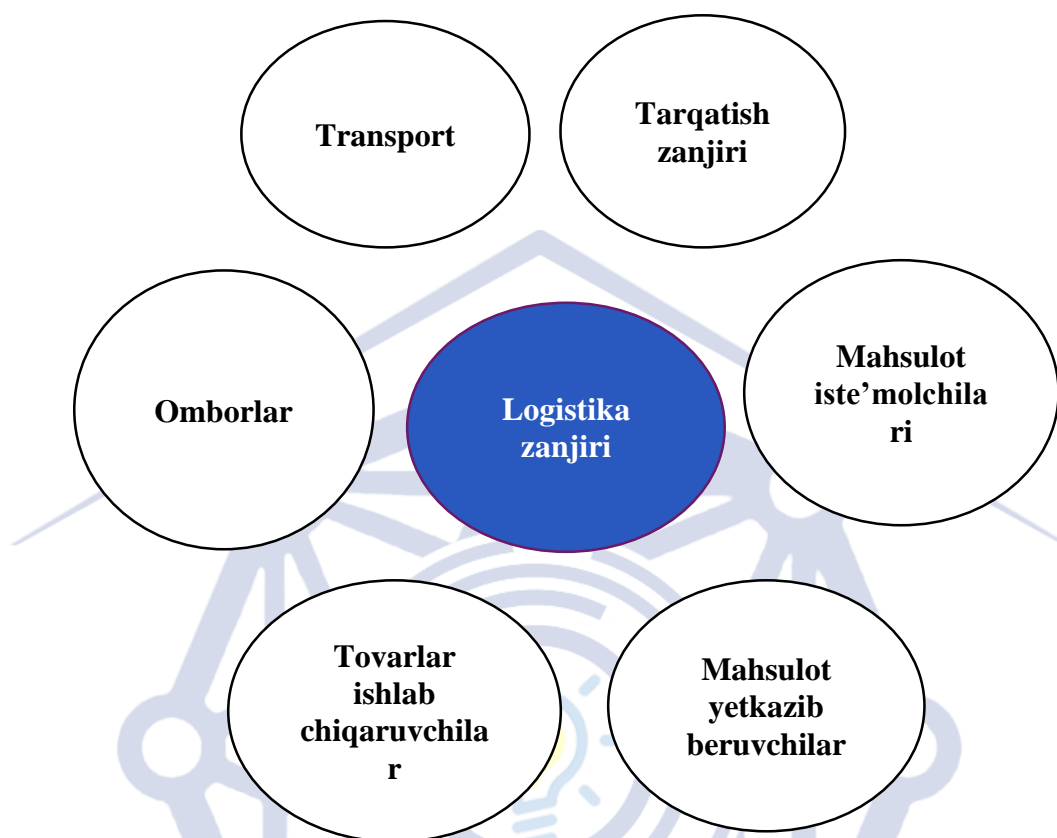
Qadimgi matematikada logistika o'sha davrda ma'lum bo'lgan hisoblash hamda o'lchash algoritmlarining kombinatsiyasi sifatida tushunilgan. Leybnits “logistika” atamasini o'z xulosalarini hisoblashda ishlatgan. Bugungi kunda ushbu mavzu universal e'tirofga sazovor bo'ldi va ko'plab sohalarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy sharoitda mutaxassislar logistikaning bir nechta turlarini aniqladilar:

- axborot logistikasi;
- logistika vositalarini sotib olish;
- ishlab chiqarish jarayonlarining logistikasi;
- sotish logistikasi;
- inventar logistikasi;
- ombor logistikasi;
- transport logistikasi.

Ushbu turdagi logistika ta'minot zanjiri bo'g'inlariga ta'siri orqali o'zini namoyon qiladi. Logistika zanjiri chiziqli tartiblangan to'plamdir lekin logistika operatsiyalarini amalga oshiruvchi jismoniy yoki yuridik shaxslar sanoat iste'moli holatida bir logistika tizimidan boshqasiga yoki shaxsiy noishlab chiqarish iste'moli holatida yakuniy iste'molchiga tashqi materiallar oqimini amalga oshirish uchun zarur bo'ladi. Oqim - bu bir butun sifatida qabul qilinadigan ob'ektlar to'plamidir. U ma'lum bir vaqt oralig'idagi jarayon sifatida mavjud bo'lib, ma'lum bir vaqt ichida mutlaq birliklarda o'lchanadi.

Logistika zanjirida quyidagi asosiy bo'g'inlar ajralib turadi:

- materiallar, xom ashyo va yarim tayyor mahsulotlar yetkazib berish;
- mahsulot va xom ashyoni saqlash;
- tovarlar ishlab chiqarish;
- taqsimlash, shu jumladan tayyor mahsulot omboridan tovarlarni jo'natish;
- tayyor mahsulotlarni iste'mol qilish.

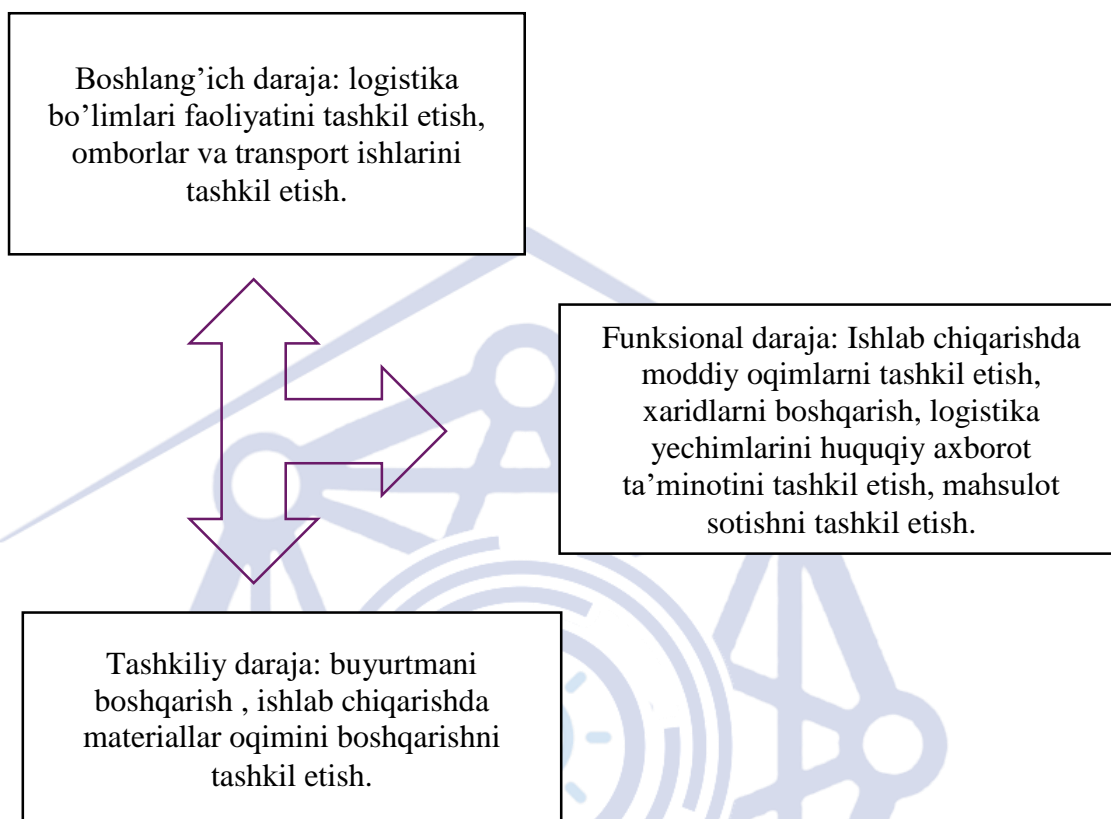
1-rasm Logistika zanjirining bo'g'inlari [2]

Logistika zanjirining har bir bo'g'ini o'z elementlarini o'z ichiga oladi, ular birgalikda logistikaning moddiy asosini tashkil qiladi. Logistikaning moddiy elementlariga quyidagilar kiradi:

- transport vositalari hamda inshootlari;
- omborxonalar;
- aloqa va nazorat vositalari.

Logistika tizimi tabiiy ravishda xodimlarni ham qamrab oladi, ya'ni barcha ketma-ket operatsiyalarni bajaradigan ishchilar. Logistika tizimi ma'lum logistika funksiyalarini bajaradigan moslashuvchan qayta aloqa tizimidir. Logistika tizimi - bu moddiy oqimlarni tashkil qilish hamda boshqarish uchun shakllar, usullar va qoidalar to'plami.

2-rasm. Korxonada logistika quyi tizimlari

Umumjahon sifat boshqaruvi konsepsiyasining paydo bo'lishi va rivojlanishi (2000 yil o'rtalari) ma'lumotlardan foydalanishga olib keldi. Sifatni boshqarishda logistik yondashuvdan foydalanish, raqobatning kuchayishi sifat uchun kurashga olib boradi, xizmat ko'rsatish darajasini yaxshilaydi, ishlab chiqaruvchi va iste'molchining maqsadlari birligi tan olinadi. Logistika rivojlanishi uchun ushbu bosqichning ahamiyati shundan iboratki, erkin bozorlarda strategik rejalashtirish nuqtai nazaridan, kompaniyaning integratsiyalangan logistika vazifalari umumiy sifat boshqaruvi g'oyasiga to'g'ri keladi. kompaniyaning integratsiyalangan logistika vazifalari umumiy sifat boshqaruvi g'oyasiga to'g'ri keladi.

Turli operatsiyalarni rejalashtirish hamda logistika tizimining elementlari darajasini tahlil qilish qobiliyati uning makrologistika va mikrologistikaga

bo‘linishini oldindan belgilab qo‘ydi. Makrologistika - bu mintaqaviy, mintaqalararo, milliy hamda davlatlararo darajadagi jarayonlarni o‘rganadigan logistika hisoblandi.

1. Moliyaviy ishonchlik bilan biznes tajribasi hamda to‘lov qobiliyati hisobga olinadi.

2. Marketing siyosati raqobatbardoshlikni hisobga oladi mahsulotlarning afzalliklari, maqsadlilik va aloqa siyosati.

3. Moslashuvchan- bu holda iste‘molchiga material oqimini yetkazib berish to‘g‘risidan-to‘g‘ridan ulanishlar orqali ham vositachilar ishtirokida amalga oshiriladi.

Logistika maqsadi mahsulot (tovar) ni iste‘molchiga o‘z vaqtida va kerakli darajada ish kuchi, moddiy, moliyaviy resurslarning minimal qiymatida qabul qilinishini (yetkazib berilishini) ta‘minlashdir.

Oltita shart bajarilganda logistika faoliyatining maqsadiga erishildi deb hisoblanadi:

1. kerakli mahsulot;
2. zaruriy sifat;
3. kerakli miqdorda yetkazib berildi;
4. o‘z vaqtida;
5. kerakli joyga;
6. minimal xarajat bilan.

Turli xil operatsiyalarni rejalashtirish va logistika tizimining elementlari darajasini tahlil qilish uning makro logistika, mezologiya va mikro logistika bo‘yicha bo‘linishini oldindan belgilab qo‘ydi.

Makrologistika logistika sohasi bo‘lib, yetkazib beruvchilar va iste‘molchilar bozorini tahlil qilish, taqsimotning umumiy konsepsiyasini ishlab chiqish, omborlarni xizmat ko‘rsatish joyiga joylashtirish, transport va transport vositalarining turini tanlash, transport jarayonini tashkil etish, material oqimlarining oqilona yo‘nalishlari, xom ashyo, materiallar va yarim tayyor mahsulotlarni yetkazib

berish kabi punktlarni o'z ichiga oladi. Tayyor mahsulotni yetkazib berish punktlarini tashkil qilish, tranzit yoki omborni taqsimot usulini tanlash bilan shug'ullanadi.

Mezologistika bir sohadagi bir nechta firmani bitta tizimga birlashtiradigan logistika sohasidir.

Mikrologistika bu logistika sohasi bo'lib, u logistikaning individual aloqalari va elementlari ichidagi muammolarni hal qiladi va ichki darajada moddiy va axborot oqimlarini boshqaradi. Bunga korxonada ichidagi turli xil logistik operatsiyalarni rejalashtirish, masalan yuklash va tushirish, transport va omborxonalar va hokazolarni kiritish mumkin. Mikrologiyada korxonalar ichida 11 mahsulot harakatini rejalashtirish, tayyorlash, amalga oshirish va boshqarish bo'yicha operatsiyalar amalga oshiradi.

Logistik qarorlarda qatnashuvchilar: ishlab chiqaruvchilar, yetkazib beruvchilar, transport agentliklari, iste'molchilar, davlat idoralari.

Xususiy sektorda iste'molchi ishlab chiqaruvchining mahsulotlariga talabga ega. Ishlab chiqaruvchi yetkazib beruvchi sifatida ishlaydi. U transport agentliklari bilan korxonaga xom ashyo va tayyor mahsulotni korxonalardan bozorlarga o'tkazish bo'yicha muzokaralar olib boradi. Shunday qilib, transportga bo'lgan talab hosil bo'lgan talabdir. Hukumat bozor faoliyatining umumiy qoidalarini belgilaydi va transport infratuzilmasining ishlashini qisman ta'minlaydi. Davlat sektorida hukumat mahsulotning bir qismi (masalan, harbiy ehtiyojlar sohasida) buyurtmachi, iste'molchi va yetkazib beruvchisi sifatida ishlaydi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, logistika butun dunyo bo'ylab tovarlar va xizmatlarning harakatlanishini ta'minlash orqali jahon iqtisodiyotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Logistika provayderlari korxonalarning samarali va samarali ishlashi uchun zarur bo'lgan transport, omborxonalar, tarqatish va ta'minot zanjiri boshqaruvi kabi bir qator xizmatlarni taklif qiladi. Logistika global iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shadigan va biznesning tobora bog'langan va raqobatdosh dunyoda rivojlanishi uchun muhim bo'lgan muhim sanoatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Butayev Sh. A. Sidiqnazarov Q .M. Murodov A.S. Qo'ziyev A.U.”Logistika”(yetkazib berish zanjirida oqimlarni boshqarish).Monografiya. T:”EXTREMIUM-PRESS” nashriyoti 2012,580b
2. Butayev Sh.A. Mirzaahmedov B.M. Jo'rayev M.N. Do'rmanova A.Sh. Bahodirov B. “Tashish jarayonlarini modellashtirish va optimallashtirish “. Toshkent, O'Zr Fanlar akademiyasi , “ Fan “ nashriyoti, 2009 268b.
3. Dadabayeva Q.A. “Logistika” T; O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi nashriyoti, 2004, 157b
4. Qoriyeva Yo.K. Globallashuv jarayonida xalqaro transport logistik tizimi faoliyatining samaradorligi. – T.: TDIU, 2003. – 147b.
5. Qulmuxamedov J.R. Qodirxonov M.O. “Avtomobillarni sinash” T: “Iqtisodiyot-moliya” 2012, 60 b
6. Qulmuxamedov J.R. va boshqalar. “Xususiy avtotransport vositalarida yo'lovchilarni tashishni tashkil etish”. T: “Ilm-ziyo” 2012, 120b
7. Bowersox, D.J. Logistika. Integratsiyalashgan ta'minot zanjiri /D.J.Bowersox, D.J. Kloss. – M., “OLIMP-BIZNES” JA, 2001. – 640 b.
8. Ivut, R. B. Logistika / R. B. Ivut, S. A. Narushevich. - Minsk: BNTU, 2004. – 36–37-betlar.
9. Ivut, R. B. Logistika nazariyasi: o'quv qo'llanma / R. B. Ivut, T. R. Kisel. – Minsk: BNTU, 2011. – 328 b.
10. Emmett, S. Omborni boshqarish san'ati: xarajatlarni qanday kamaytirish va samaradorlikni oshirish / Stuart Emmertt; qator ingliz tilidan V. A. Kalyuta. - Minsk: Grevtsov nashriyoti, 2007. - 32 b.
11. Anikin, A. G. Logistika / A. G. Anikin. - Moskva: nashriyot uyi “INFRA-M”, 2011. - 305 p.
12. Grishaeva O.Y. Marketing va logistika mahalliy korxonalarini strategik boshqarishning zamonaviy vositalari sifatida. Magistratura talabalarining maqolalar to'plami M.:REA nashriyoti, 2002, 17-1 8 bet (0,06 p.l)
13. Grishaeva O.Yu. Logistika xizmatlari marketingi - To'var bozori infratuzilmasini rivojlantirish.- M.: MAI nashriyoti, 2002 y., 193-19 6 (0,19 bet).

14. Grishaeva O. Yu Logistika tushunchasidan foydalanish muammolari Rossiya korxonalarini - aspirantlarning ilmiy maqolalari to'plami abituriyentlar, 1-son/nashr.V.P.Savinkin. Kolomna, KSPI, 2002, 112-11-betlar 4 (0,1 8P.L.).

Internet saytlari:

1. www.economics.ru
2. www.ved.ru
3. www.ser.uz
4. www.uza.uz
5. www.Lex.uz
6. www.ziyonet.uz
7. www.logistika.uz

Research Science and
Innovation House

